

Ostoja Drozdowska

Muzeum Przyrody w Drozdowie 2010

Ścieżka edukacyjna Ostoja Drozdowska znajduje się w dzikiej części parku przy Muzeum Przyrody w Drozdowie. Jest to nadrzeczny łąg wierzbowo-topolowy z dziką scenerią wykrotów, powalonych pni i ponad 100-letnimi topolami, które są naturalnym, ale niestety, ginącym elementem łągów nadrzecznych. Miejsce to rządzi się swoimi prawami, jest siedliskiem wielu zwierząt. Na stosunkowo niewielkim obszarze możemy zapoznać się ze zjawiskami charakterystycznymi dla lasu naturalnego, takimi jak wykrot czy martwe drzewo. Odpoczywając na łonie natury mamy okazję zobaczyć budowle stworzone przez bobry, posłuchać śpiewu rzadkich i pięknych ptaków. Ścieżka urozmaicona jest wieloma atrakcjami edukacyjnymi dla dzieci: puzzle, odlewy tropów zwierząt do dotykania, donice z roślinami, udźwiękowioną tablicą „Ptasi zegar” itp. Dzięki nim najmłodszy goście Ostoi mogą ciekawie spędzić czas i zaczerpnąć wiedzy przyrodniczej. Ścieżka udostępniona jest osobom korzystającym z wózków inwalidzkich i z problemami wzroku. Z myślą o nich wyposażenie edukacyjne wykonano z użyciem techniki reliefowej i pisma brajla. Do dyspozycji gości jest też wypożyczenie przewodnika audio z audiodeskrypcją.

Na ścieżce znajduje się 5 tablic informacyjnych z podstawowymi wiadomościami o przyrodzie Ostoi. Prezentują one:

- bobra
- wykrot
- płazy
- ptasi zegar
- martwe drzewo

Przewodnik uzupełnia informacje zamieszczone na tych właśnie tablicach.

Bóbr europejski to największy gryzoń, jakiego można spotkać w Eurazji. Żyje w środowisku wodnym. Najbardziej aktywny jest wieczorem i nocą. Jego oczy i uszy są małe, nogi krótkie. Chodzi ociężale. Palce stóp tylnej pary nóg łączy błona ułatwiająca pływanie. Szeroki ogon (zwany kielnią lub pluskiem) spłaszczony grzbietobrzusznie i pokryty łuskami, służy jako ster regulujący głębokość zanurzenia. Futro bobra ma kolor brązowy, ciemnobrązowy, a nawet czarny.

rys.1 Bóbr

Bobry są doskonałymi inżynierami, a ich budowie zachwycają. Do najbardziej znanych należy tama. Jest ona zawsze dziełem zespołowym, efektem doskonałego podziału pracy bobrów. Jedne ścinają drzewo silnymi zębami wprost do wody (tak jak wszystkie gryzonie mają znakomicie rozwinięte siekacze), inne oddzielają gałęzie od pnia i tną go na mniejsze kawałki, jeszcze inne zajmują się dostarczeniem go na miejsce budowy tamy.

rys.2 Bóbr ścinający drzewo

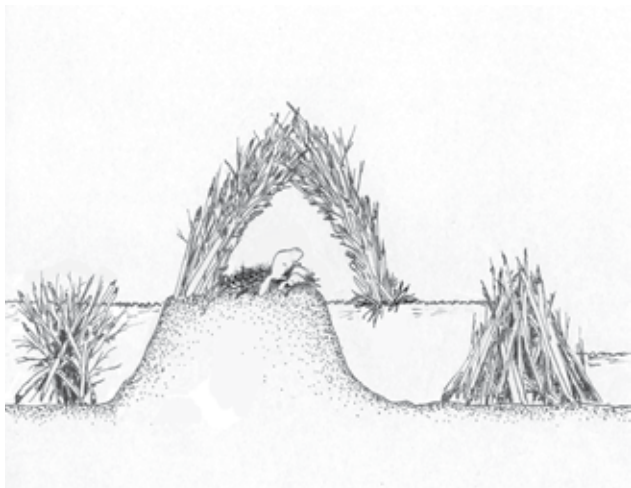
Pozostałe zwierzęta mocują materiał do dna rzeki lub brzegu i uszczelniają budowlę trawą, roślinami i mułem. Tamy bobrów mają

rys.3 Tama wybudowana przez bobry

kilkanaście metrów długości i do 5 metrów wysokości. Żeremia, czyli domy bobrów, są wręcz imponująco duże. Podstawa dochodzi do 3 metrów szerokości i nawet 1,5 metra wysokości. Cała część mieszkalna znajduje się nad ziemią. Miejsce przeznaczone do spania jest wyścielone miękkimi trawami, wiór-

kami, liśćmi. Natomiast pod ziemią znajduje się przedsionek, połączony z wieloma korytarzami. Część z nich jest ślepo zakończonych, a przynajmniej dwa prowadzą do wody i na zewnątrz. To doskonały system zabezpieczający przed intruzami.

rys.4 Przekrój żeremia

Bobry często budują również groble z mułu i gałęzi. Są one niezbędne do utrzymania odpowiedniego poziomu wody. Bobry objęte są ścisłą ochroną.

Ciekawostki:

- *bobry łączą się w pary na całe życie,*
- *kiedyś uważane były za zwierzęta święte i przynoszące szczęście,*
- *w dawnych czasach mięso bobrów, podobnie jak ryb, można było jeść w czasie postu,*
- *za pomocą uderzeń ogona o powierzchnię wody ostrzegają się przed niebezpieczeństwem,*
- *żyją nawet 50 lat.*

Wykrot to zagłębienie w ziemi, powstałe na skutek wyrwania z korzeniami i przewrócenia się drzewa, spowodowanego silnym wiatrem, lawiną śnieżną, podmyciem korzeni przez strumień lub rzekę. Także drzewa o zbyt słabym systemie korzeniowym ulegają wywróceniom.

rys.5 Wykrot pojedynczy

Wyróżnia się wykroty:

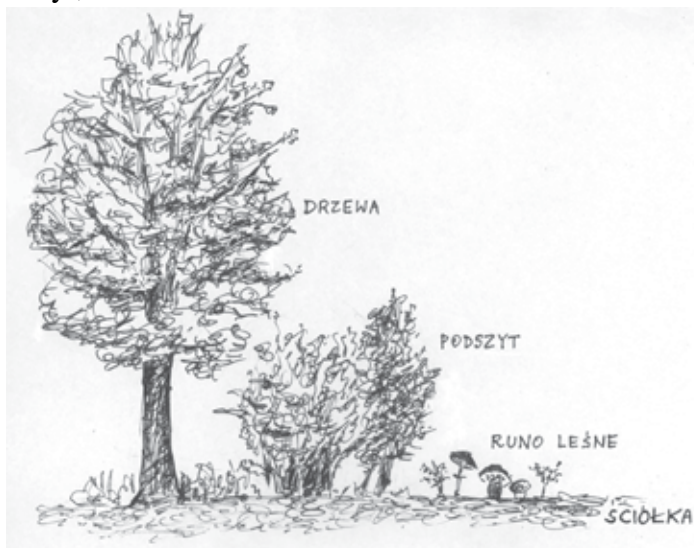
- całkowite – gdy pień drzewa wraz z koroną leży na ziemi,
 - częściowe – gdy karpa jest wyraźnie naderwana,
 - zwykłe – jeżeli pień lub korona nie opiera się o inne drzewo,
 - podparte (zawieszone) – gdy pień lub korona opiera się o inne drzewo,
- oraz
- pojedyncze – jeżeli wykrot dotyczy tylko jednego drzewa,
 - grupowe – kiedy wywrócone są również drzewa sąsiednie, a ich system korzeniowy jest silnie spleciony i tworzy wrażenie jednej wielkiej karpy.

rys.6 Wykrot podwójny

Wykrot jest jednym z podstawowych wyróżników lasu naturalnego.

Las naturalny to taki, który powstaje bez pomocy człowieka, w wyniku naturalnych procesów zachodzących w przyrodzie. Ingerencja człowieka jest minimalna i nie zakłóca natury. Las naturalny charakteryzuje się specyficznym układem piętrowym. Można go bez problemu podzielić na następujące warstwy: drzewa, podszyt, runo leśne i ściółka.

rys.7 Układ warstwowy lasu naturalnego

Drzewa to wieloletnie rośliny o zdrewniałych łodygach dzielących się na jedną podstawową (pień) i poboczne gałęzie zaopatrzone w liście (korona). Wyróżnia się drzewa liściaste i iglaste. Stanowią one najwyższą warstwę lasu. Niższą warstwą jest podszyt. W jego skład wchodzi krzewy o wysokości do 4 metrów. Podszyt osłania glebę przed wysychaniem oraz zarastaniem. Rośliny tworzące podszyt to m.in. kalina, leszczyna, czeremcha, głóg, jarzębina i dziki bez czarny. Kolejną warstwą lasu naturalnego jest runo leśne. Tworzą je rośliny zielne, mszaki, porosty, grzyby, krzewinki, siewki drzew i krzewów. To właśnie z runa możemy czerpać tak cenne dla człowieka grzyby, jagody oraz zioła lecznicze. Bezpośrednio przy ziemi znajduje się najniższa, ostatnia warstwa, czyli ściółka. Powstaje z opadłych liści, gałązek, owoców, nasion, piór, skrawków sierści i odchodów zwierzęcych. Ze ściółki tworzy się próchnica, która odgrywa bardzo ważną rolę w życiu roślin. Występowanie wymienionych warstw gwarantuje prawidłowe funkcjonowanie leśnego systemu i zapewnia komfort wszystkim organizmom zamieszkującym las.

Przeciwnieństwem lasu naturalnego jest las gospodarczy (użytkowy), którego podstawowa funkcja to dostarczanie surowca drzewnego dla przemysłu (na opał, do produkcji mebli, budownictwa itp.). W założeniu lasu gospodarczego nie ma miejsca na wykroty czy zachowanie prawidłowej struktury warstwowej lasu. Dlatego tak ważne jest zachowanie lasów naturalnych, niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania środowiska.

W Ostoji Drozdowskiej możemy spotkać 13 gatunków płazów; wszystkie jakie występują w Łomżyńskim Parku Krajobrazowym Doliny Narwi. Są to 3 gatunki ropuch – szara, zielona i paskówka; 5 gatunków żab – trawna, moczarowa, śmieszka, jeziorowa i wodna; 2 gatunki traszek – zwyczajna i grzebieniasta oraz kumak nizinny, grzebiuszka ziemna czy charakterystyczna rzekotka drzewna.

rys.8 Żaba trawna

Płazy występują w Ostoji poza okresem godów, natomiast rozmnażają się i przechodzą charakterystyczne dla płazów przeobrażenie w okolicznych starorzeczach. Wszystkie płazy w Polsce objęte są ścisłą ochroną.

rys.9 Stadia rozwoju żaby i traszki- porównanie

Największą sympatią ludzi cieszy się rzekotka. Takiej jak ona przychylności nie doświadcza żaden inny przedstawiciel płazów. Być może decyduje o tym jej wygląd, sympatyczniejszy niż np. ropuchy. Ciało rzekotki jest gładkie i lśniące, pozbawione gruczołów, sprawiające dzięki temu wrażenie bardzo delikatnego.

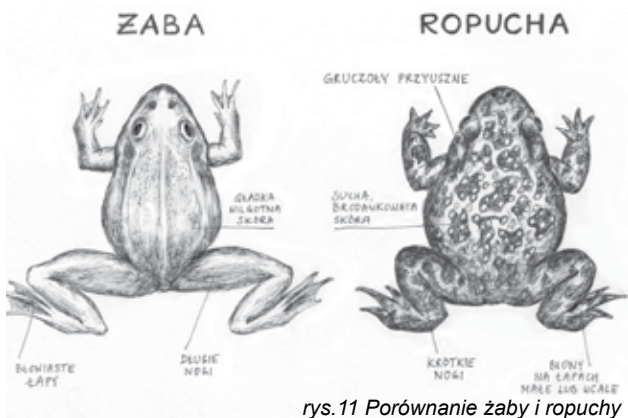

rys.10 Rzekotka drzewna

Także charakterystyczny zielony kolor grzbietu, dzięki któremu idealnie komponuje się z otoczeniem, zjednuje rzekotce wielu sympatyków. Brzuch nie jest zielony, lecz jednolicie kremowy. Charakterystyczna cecha rzekotki to zdolność zmiany koloru części grzbietowej, przypominająca w pewnym sensie zachowanie kameleona. W zależności od warunków otoczenia rzekotka potrafi zmienić kolor w ciągu kilkadziesiąt minut. Paleta jej barw ma rozpiętość od cytrynowego poprzez odcienie szarości, zielenie, błękit, brąz.

Rzekotkę zazwyczaj spotykamy wśród traw, tarnin i krzewów. Ale powszechnie wiadomo, że potrafi doskonale wspinać się na pnie drzew, kamienie czy inne, czasem niemalże gładkie powierzchnie. Jest to możliwe dzięki palcom za-

opatrzonym w przyłgi. To nimi „przysysa się” do podłoża. Rzekotki żywią się owadami, pajakami i ślimakami.

rys.11 Porównanie żaby i ropuchy

Na stosunkowo niewielkim obszarze Ostoi gniazduje 21 gatunków ptaków: bogatka, cierniówka, drozd śpiewak, dzięcioł czarny, dzwonec, gajówka, grzywacz, kos, kowalik, kukulka, kwiczoł, muchołówka szara, pełzacz leśny, puszczyk, słowik szary, strumieniówka, strzyżyk, szpak, wilga, zaganiacz oraz zięba. Jest to ciekawe nie tylko ze względu na liczbę gatunków, ale także na ich zróżnicowanie oraz występowanie okazów rzadkich. Świadczy o tym chociażby fakt, iż większość gatunków to ptaki chronione. Poznajmy bliżej kilka z nich.

Dzięcioł czarny – nieliczny, największy w Europie dzięcioł, cały czarny. Na głowie u samca charakterystyczna czerwona czapeczka, a u samicy tej samej barwy przepaska. Sam wykuwa dziuplę na wysokości ponad 8 metrów.

rys.12 Dzięcioł czarny

Kwiczół – średniej wielkości ptak z rodziny drozdowatych. Wydaje charakterystyczne skrzeczące „czak czak czak”. Towarzyski i hałaśliwy. Zwłaszcza zimą przemieszcza się w dużych stadach po otwartych przestrzeniach. Często zaciekle broni jaj i młodych przed drapieżnikami, opryskując napastnika swoimi odchodami. Mniejsze ptaki niekiedy zakładają gniazda blisko gniazd kwiczola, korzystając ze swoistej „ochrony”.

Puszczyk – najliczniej występująca w Polsce sowa, średniej wielkości. Charakterystyczny głos samca, znany jest nam z filmowych horrorów: to donośne „huuu”, po przerwie kilka stłumionych „hu” i znów dźwięczne „huuu”. Jest ptakiem wymagającym dziupli, a tym samym potrzebującym lasów naturalnych z drzewami dziuplastymi.

rys.13 Puszczyk

Wilga – ptak średniej wielkości. Samiec żółty, z czarnymi skrzydłami. Zwykle przebywa wysoko w koronach drzew. Jest bardzo płochliwa i trudna do zaobserwowania. Swoją obecność zdradza śpiewem: to charakterystyczne, melodyjne, fletowe gwizdanie.

Słowik szary – mały, najbardziej popularny ptak śpiewający, gniazdujący na ziemi, wśród zakrzaczeń.

Warto wiedzieć:

- nie ma dwóch identycznie śpiewających słowików,
- wilga śpiewa często wtedy, gdy zanoszą się na deszcz,
- ptaki potrafią śpiewać bez tzw. przerwy na oddech,
- każdy gatunek ptaka ma swoją ulubioną porę śpiewania,
- niektóre ptaki potrafią naśladować głosy innych, np. szpak doskonale „udaje” wilgę,
- samiec drozda śpiewaka może mieć w swoim repertuarze ponad 100 „melodii”,
- kos do swojego melodyjnego spokojnego śpiewu wplata często najróżniejsze dźwięki, zapożyczone nie tylko od innych ptaków, lecz także np. plusk wody czy dzwonki telefoniczne.

Martwe drzewo to niezwykle ważny element środowiska naturalnego lasu. Powstaje ono w wyniku takich czynników, jak starzenie się drzewa, choroby, pożary, wywrócenie drzewa przez wiatr lub napierającą wodę. Mimo, iż dla większości laików takie obumarłe drzewo nie stanowi żadnej wartości (a wręcz przeciwnie, uznawane jest za element szpecący otoczenie), dla środowiska i zamieszkujących je organizmów jest niezbędne. Staje się schronieniem, pokarmem, miejscem bytowania dla wielu mniejszych i większych mieszkańców lasu.

rys.14 Kornik

Wyróżnia się trzy fazy zasiedlania martwego drzewa:

- faza kolonizacyjna – zasiedlanie przez organizmy twardego drewna z przylegającą korą,
- faza dekompozycyjna – faza rozkładu, właściwy proces rozdrabniania i rozkładu tkanki drzewnej,
- faza humifikacyjna – dalszy rozkład i mineralizacja drewna przy udziale organizmów glebowych.

W zależności od stadium rozkładu drzewa, jest ono zamieszkiwane przez zróżnicowane organizmy. Można to przedstawić tak:

– I stadium (niecały rok) – owady żerują pod korą i w niej (np. chrząszcze – tycz cieśla lub kornik cetyniec większy); niektóre wgryzają się do drewna (np. rytel pospolity, drwalnik paskowany). W tym stadium kora mocno przylega, a drewno jest twarde.

– II stadium (od roku do 4 lat po śmierci drzewa) – większy udział owadów żerujących w drewnie, zdolnych do jego trawienia (głównie kózkowate, np. wykarczak sosnowiec i bogatkowate, np. bogatek wiejski).

– III stadium (5-6 rok po śmierci drzewa) – dominują owady rozkładające drewno już nieco zmurzałe, np. zmorsznik czerwony. Pod resztkami kory mogą być mrówki. W powstałym drewnie zimują też chrząszcze biegaczowate.

– IV stadium (7-9 rok po śmierci drzewa) – zwiększa się wilgotność drewna. Dominują w tym czasie mrówki, chrząszcze z rodziny sprężykowatych i czarnuchowatych oraz larwy muchówek – łowików.

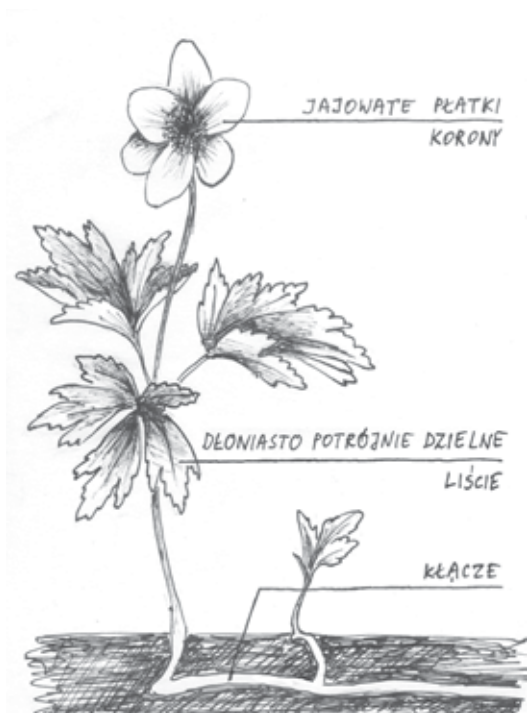
– V stadium – (od 10 roku po śmierci drzewa i później) – dominują organizmy głównie glebove: dżdżownice, wije, skoczogonki, skorki.

Jak widzimy, czas kiedy martwe drzewo stanowi dom dla wielu organizmów zamieszkujących lasy, jest naprawdę długi. Martwe drzewo jest martwe jedynie powierzchownie. Tak naprawdę żyje swoim nowym życiem.

Geofity to rośliny, które mają podziemne części takie jak bulwy, cebule, kłącza i korzenie, na których zimują pączki odnawialne. Dzięki temu, po zimie rośliny te jako pierwsze budzą się do życia. Geofity rosną w runie leśnym, a kwitną i owocują na długo przed pojawieniem się liści na drzewach. Natomiast zanikają, gdy tylko drzewa pokryją się liśćmi. To skutek tego, że rozwijające się liście drzew zasłaniają geofitom promienie słoneczne. Właśnie ze względu na swoje specyficzne zachowanie, określane są często mianem zwiastunów wiosny. Na terenach o charakterze gądo, a taki ma Ostoja, najczęściej spotykanymi geofitami są zawilec gajowy, ziarnopłon wiosenny i miodunka ćma.

Zawilec gajowy to bylina z rodziny jaśkowatych o charakterystycznych trzech dłoniasto potrójnie dzielnych liściach i zawsze jednym kwiecie, składającym się z 6, rzadko 7 lub 8 jajowatych płatków w kolorze białym. Zawilec jest rośliną trującą, jednak wiadomo, iż często wykorzystywany był w medycynie ludowej oraz przy produkcji leków homeopatycznych. Roślina ta nie jest pod ochroną gatunkową.

rys.15 Zawilec gajowy

Ziarnopłon wiosenny, zwyczajowo nazywany pszonką, to wieloletnia bylina również z rodziny jaskrowatych. Liście ziarnopłonu są mięsiste i błyszczące, zaś kwiaty żółte złożone z 8-12 płatków. Roślina ta często wykorzystywana jest w celach ozdobnych, jako okrywająca ziemię pod roślinami wyższymi. Ziarnopłon wiosenny jest trujący, jednak, podobnie jak zawilec, wykorzystywany był w medycynie ludowej, zaś jego młode liście stanowiły pokarm dla ludzi w czasie przedwiośnia, na tzw. przednówku.

Miodunka ćma należy do rodziny ogórecznikowatych. Osiąga wysokość 20-30 cm. Liście mają lancetowaty kształt, są pokryte w części górnej długimi szczecinkami. Kwiaty promieniste, dwubarwne (młode różowoczerwone, starsze czerwono-fioletowe). W odróżnieniu

od dwóch poprzednich geofitów, nie jest trująca, a wręcz lecznicza – wykorzystywana jako składnik środków wykrztuśnych.

Żeremie bobra, koncertujące przed świątem ptaki, rzadkie wiosenne geofity, maskująca się rzekotka czy najbardziej charakterystyczne elementy lasu naturalnego – to wszystko można zobaczyć przybywając do Drozdowa. Spacer ścieżką edukacyjną Ostoja Drozdowska jest na pewno niezapomnianym przeżyciem, pozwalające na bliższe spotkanie z naturą dziką, niezmienną ręką człowieka.

Zapraszamy pragnących kontaktu z naturą do odwiedzania Muzeum Przyrody w Drozdowie oraz wkroczenia na ścieżkę Ostoja Drozdowska.

Tekst i opracowanie - Anna Sokalska
Fotografie - Zbigniew Biernacki
Rysunki - Tomasz Czyżewski

Konsultacje merytoryczne publikacji i projektu:
dr Andrzej Górski, dr Janusz Kupryjanowicz,
dr Roman Pawlak,
Korekta polonistyczna - Gabriela Szczęsna

Wydawca: Muzeum Przyrody w Drozdowie
Drozdowo, ul. Główna 38
18-421 Piątnica
tel./fax 86 219 20 81
e-mail: muzeumdrozdowo@wp.pl
www.muzeum-drozdowo.pl

Projekt „Rozwój bazy lokalowej służącej edukacji ekologicznej w Muzeum Przyrody w Drozdowie – budowa ścieżki edukacyjnej Ostoja Drozdowska” współfinansowany jest przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, Starostwo Powiatowe w Łomży oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku.

Publikacja dofinansowana przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku oraz Starostwo Powiatowe w Łomży

Wojewódzki Fundusz
Ochrony Środowiska
i Gospodarki Wodnej
w Białymstoku

ISBN 978-83-924267-8-3

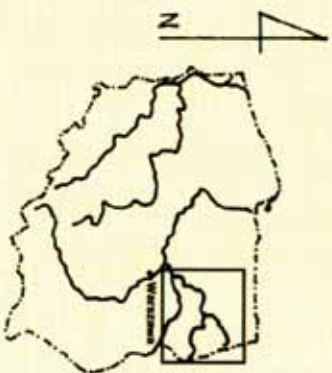
Muzeum Przyrody w Drozdowie zaprasza do zwiedzania wystaw stałych:

- „Salon dworski”
- „Trofea łowieckie”
- „Przyroda Kotliny Biebrzańskiej” w skład której wchodzi:
 - „Szata roślinna Kotliny Biebrzańskiej”
 - „Ptaki Kotliny Biebrzańskiej”
 - „Ssaki Kotliny Biebrzańskiej”
 - „Łoś- król Bagien Biebrzańskich”
- „Podwodny Świat Pięciu Kontynentów”
- ścieżki edukacyjnej „Ostoja Drozdowska” oraz czasowych o treści związanej z przyrodą oraz historią.

Ponadto Muzeum oferuje:

- lekcje Muzealne o tematyce przyrodniczej i historycznej,
- prelekcje prowadzone przez specjalistów z różnych dziedzin,
- udział w imprezach kulturalnych, spotkaniach o charakterze muzycznym, literackim, historycznym i rękodzielniczym,
- możliwość korzystania z biblioteki muzealnej,
- organizację ognisk,
- zakup wydawnictw dla dzieci i dorosłych oraz pamiątek w sklepiku muzealnym,
- możliwość noclegu w hoteliku Muzeum,
- wynajem zadaszonego miejsca rekreacji w parku muzealnym.

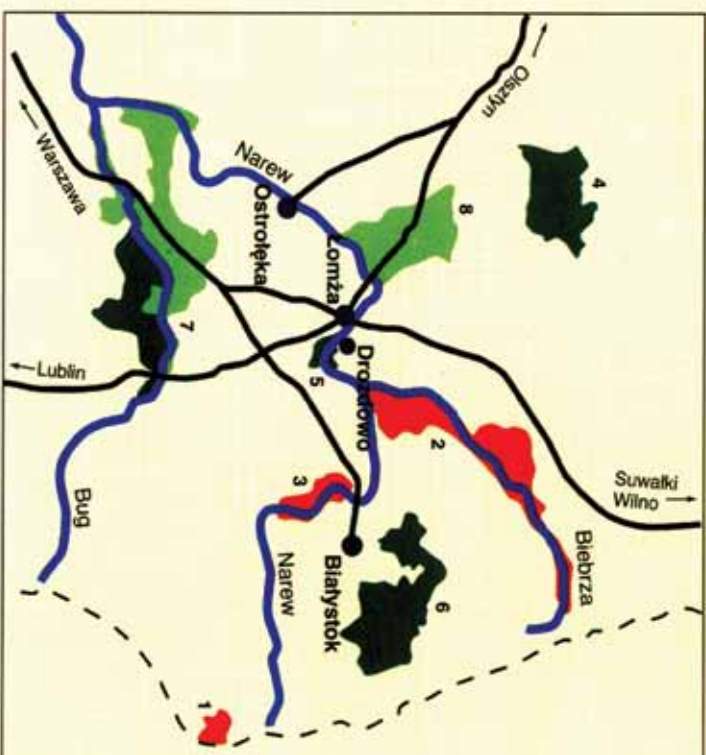

 Parki Narodowe

 Parki Krajobrazowe

 Parki Krajobrazowe projektowane

Muzeum Przyrody w Drozdowie
Drozdowo, ul. Główna 38
18-421 Piątница
woj. podlaskie
tel./fax (86) 219 20 81
muzeumdrozdowo@wp.pl
www.muzeum-drozdowo.pl